

EBÛ İŐHÂK KÂZERÛNÎ'NİN TAVSİYELERİNDE YER ALAN BAZI TASAVVUFÎ İLKELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Dr. Cüveyriye İLTUŐ²

ÖZET

Sûfiler, bireyin manevî gelişimini gerçekleştirebilmesini sağlamak amacıyla tasavvufî ilkeler belirlemiş ve çeşitli tavsiyelerde bulunmuşlardır. Bu tavsiyelerin hayata geçirilmesi neticesinde ise bireysel ve toplumsal kazanımlar elde edilmiştir.

Bu çalışmada, Kâzerûniyye tarikatının kurucusu Ebû İŐhâk Kâzerûnî'nin (ö. 426/1035) tavsiyelerinde yer alan bazı ilkeler ele alınarak bu ilkelerin tasavvufî açıdan değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Makalede Ebû İŐhâk Kâzerûnî'nin dua ve ibadetler; zikir; havf ve recâ; avam-havâs ilişkisi; âlimlerde olması istenen özellikler; iyilik, vefâ, cömertliğin insan ve toplum hayatındaki önemi; insanlar hakkındaki bazı değerlendirmeleri, dünya malına gösterilen aşırı sevginin manevî duygular üzerindeki etkileri gibi konular hakkındaki tavsiyeleri daha geniş bir şekilde ele alınmış ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ebû İŐhâk Kâzerûnî'nin düşünce ve tavsiyeleri değerlendirildiğinde, bazı konuların bireyden topluma uzanan yönüne dikkat çekildiği ve tasavvufî ahlâk çerçevesinde konuların ele alındığı görülmektedir. Bu makalede nitel araştırma kapsamında belge tarama modeli, verilerin toplanmasında belge tarama yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Sûfi, Ebû İŐhâk Kâzerûnî, Kâzerûniyye.

¹ Bu makale 28-30 Mayıs 2022 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen ASEAD 9. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan tebliğin genişletilmiş şeklidir.

² Diyanet İşleri Başkanlığı, ORCID: 0000-0003-4406-325X, iltuscuevyriye@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received: 22/06/2022–Kabul Tarihi/Accepted: 14/07/2022

AN EVALUATION OF SOME SUFI PRINCIPLES IN THE RECOMMENDATIONS OF ABŪ İSHĀQ KĀZARŪNĪ

ABSTRACT

Sufis determined Sufi principles and made various recommendations to guide the individuals in realizing their spiritual development. As a result of the realization of these recommendations, individual and social gains have been achieved.

In this study, it is aimed to evaluate some principles in the recommendations of Abū Ishāq Kāzarūnī (d. 426/1035), the founder of the Kāzarūniyye sect, from a sufi perspective.

In the article, Abū Ishāq Kāzarūnī's recommendations on prayers and worship, dhikr, havf and recâ, the relationship between the educated-cultivated people and the common people, the desired characteristics of scholars, the importance of goodness, loyalty, generosity in human and social life, some of his evaluations about people, the effects of excessive love for worldly goods on spiritual feelings were discussed and evaluated. When Abū Ishāq Kāzarūnī's thoughts and recommendations were evaluated, it was seen that some of the subjects' aspects extending from the individual to the society were emphasized and the subjects were discussed within the framework of sufi ethics. In this article, document scanning model was used in qualitative research and document scanning method was used in data collection.

Keywords: Sufism, Sufi, Abū Ishāq Kāzarūnī, Kāzarūniyye.

GİRİŞ

Tasavvuf, insanı merkeze alan bir anlayıştır. Bu sebeple sûfiler tarafından insanın rabbiyle ve diğer varlıklarla ilişkisini güçlendirme, onun manevî gelişimini sağlama noktasında çeşitli ilkeler belirlenmiş ve yöntemler uygulanmıştır. Ayrıca bireyin kendini, olumlu ve olumsuz özellikleriyle tanımasını, kendine karşı farkındalığını arttırmasını ve ahlakî açıdan gelişimini hedeflemektedir. Böylece sûfiler, suyun halkaları misali insandan başlayarak toplumu kucaklayan ilkeler belirlemiş ve bu doğrultuda tavsiyelerde bulunmuşlardır.

Bu çalışmada Kâzerûniyye tarikatının kurucusu Ebû İshâk Kâzerûnî'nin tavsiyelerinde yer alan bazı ilkeler ele alınarak değerlendirilecektir. Öncelikle Ebû İshâk Kâzerûnî'nin hayatından kısaca bahsedilecek sonrasında ise bazı başlıklar altında tavsiyelerine yer verilecektir.

1. EBŪ İSHĀK KĀZERŪNĪ

İslâm dünyasında kurulup teşkilâtlanan ilk tarikatlardan birinin pîri olan (Kara, 2010: 363) Ebû İshak İbrahim b. Şehriyâr el-Kâzerûnî (352-426 h./963-1035 m.), İran'ın Fars bölgesinde bulunan Kâzerûn kasabasında dünyaya gelmiştir. Bu dönemde Kâzerûn halkının önemli bir kısmı henüz Mecûsî idi. Anne ve babası onun doğumundan kısa süre önce müslüman olmuştur (Algar, 2002: 25/145).

Mürşitleri Ebû Abdullah b. Hafif Şirazî -Kâzerûnî, İbn Hafif'in yolundan yürümeyi tercih etmiştir- ve Hüseyin el-Akkâr'dır (Kara, 2010: 365). İrşat, davet ve cihat konularına önem veren Ebû İshâk, dinî hüküm ve kaidelerden de taviz vermemeye özen gösteren sûfilerden biridir (Kara, 2010: 367).

Büveyhîler yönetiminde olan Kâzerûn şehrinde yaşayan (Çelebi, 2016: 17) Ebû İshâk'ın öncülüğünde kurulan Kâzerûnî tekkeleri de misafirlere bolca ikramın yapıldığı mekânlar olarak tarihe geçmiştir (Çelebi, 2016: 33). Ebû İshâk Kâzerûnî'nin hizmet ve faaliyetlerine bakıldığı zaman teşkilâtçı özelliği dikkat çeker. Daha sonraki yüzyıllarda Orta Doğu sınırlarını aşarak Çin'den Balkanlar'a kadar uzanan geniş bir alana bu tarikatın zaviyeleri kurulup hizmet verecektir. Dergâhın en önemli gelir kaynağı, adak ve sadakalardır (Kara, 2010: 365-366).

Anadolu'da İshakiyye veya Mürşidiyye diye tanınan Kâzerûniyye, Osmanlı'nın kuruluşu sırasında Anadolu'da faaliyet gösteren tarikatlardandır. (Özköse, 2014: 284)

2. EBÛ İSHÂK KÂZERÛNÎ'NİN TAVSİYELERİNDE YER ALAN BAZI TASAVVUFÎ İLKELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde Ebû İshâk Kâzerûnî'nin bazı tavsiyelerinde yer alan tasavvufî ilkeler ele alınarak değerlendirmelerde bulunulacaktır.

2.1. İbadetler

Sûfilerin hedefledikleri mânevî gelişim, İslâm dininin öngördüğü ibadetlerin ihlas ve samimiyetle yalnız Yaratıcıyı memnun etme duygu ve düşüncesiyle yapılmasını gerektirmektedir (İşıtan, 2017: 3213-3214).

Ebû İshâk Kâzerûnî ibadetler hakkında şunları vasiyet etmiştir: Seher vaktinde kalkın, abdestinizi yenileyin, on rekât namaz kılın. Ondan sonra zikir ve Kur'ân okumakla meşgul olun. Bu vakitte yemek-içmek ve dünyalıkla meşgul olmayın ki bu vakit şerefli, mübarek vakittir ve duaya icabet zamanıdır. Güneş doğduktan sonra ise zikri ve Kur'ân okumayı bırakın, on iki rekât hâcet namazı kılın. Bundan sonra dervişlerin ve hankâhın hizmetiyle meşgul olun (Çelebi, 2016: 157).

Ebû İshâk Kâzerûnî şöyle ifade eder: Allah, insanlara Kur'an-ı Kerim'i rehber olarak göndermiştir. Sen onu okursun, işitirsin, görürsün ama neden amel etmezsin (Çelebi, 2016: 151).

Ebû İshâk Kâzerûnî'nin yukarıda yer verilen tavsiyelerinin nafil namaz, zikir ve Kur'ân-ı Kerim okumakla ilgili olduğu görülmektedir. İbadetler esnasında dünyalıklardan uzaklaşmak ve benliği yalnızca Allah'a vermek gerektiğini ifade eder. Bununla birlikte seher vaktinin önemini de belirttiği müşâhede edilmektedir. İbadetlerden sonra ise dünyevî işlere yönelmeyi ve hankâhın hizmetiyle meşgul olmayı tavsiye eder. Hankâhlar, dinî ve tasavvufî eğitimin verildiği, insanların ihtiyaçlarının giderildiği, dervişlerin hankâhların işleyişinde görev üstlendiği aynı zamanda sosyal yönü bulunan mekanlar olarak bilinmektedir.

Kur'an-ı Kerîm, insanlığın yolunu aydınlatan mukaddes bir kitaptır. O halde insan sadece onu okumakla kalmamalı, hükümlerini yaşam haline getirmeli ve ahlâkına yansıtmalıdır. İnsanın ve toplumun selâmete ermesi, Kur'an-ı Kerîm'i layıkıyla anlamaktan geçmektedir. İnsanın kemâle ermesi; iman, ibadet ve ahlâk bütünlüğünü gerçekleştirmesine bağlıdır.

2.2. Dua

Dua kelimesi sözlükte “çağırarak, nidâ, seslenmek, davet etmek, istemek, yardım talep etmek ve rağbet etmek” gibi anlamlara gelmekte olup (Râgıb el-İsfahânî, 2000: 315; İbn Manzûr, 1979: 16/1385) tasavvufta dua ise kulun Hakk'a yakarışıdır. Halkın duası lisanla, zâhitlerinki fiille, âriflerinki hal diliyledir (Uludağ, 2012: 111).

Ebû İshâk Kâzerûnî şunu tavsiye eder: Kimin bir ihtiyacı, sıkıntısı varsa gece yarısı kalksın, bütün gönüyle, ağlayarak, Allah'ın büyüklüğünü ve kendi acziyetini kalben hissederek ve yalvararak Rabbine dua etsin (Çelebi, 2016: 189).

Duanın özü, ihlâs ve samimiyettir. İhlâsı sağlayan ise kişinin Allah'ın yüceliğini, kudretini idrak etmesi, kendi acziyetini ise itiraf etmesidir. Gece, insanın kalbinin, ruhunun, zihninin daha berrak olduğu zaman dilimidir. Ebû İshâk Kâzerûnî'nin de tavsiyelerinde bu noktalara dikkat çektiği görülmektedir.

2.3. Zikir

Zikir, hafızada tutmak, hatırlamak, diliyle söylemek (İbn Manzûr, 1979: 3/1507) demektir. Tasavvufî anlamda zikir Allah'ı anmak ve hatırlamak, O'nu unutmamak ve gaflet halinde olmamaktır (Uludağ, 2012: 393).

Ebû İshâk Kâzerûnî'ye göre, insana düşen dağ gibi ücrâ köşelerde de insanların içinde onların işleriyle meşgul haldeyken de her durumda Allah'ı zikretmektir (Çelebi, 2016: 134). Mümin, Allah'ı anmanın, ona yönelmenin ve ona ibadet etmenin lezzetini almalı, dünyaya aldanarak zikrullahın lezzetini unutmamalı ve ondan uzaklaşmamalıdır (Çelebi, 2016: 150).

Zâkir (zikreden kişi), gönülden gelerek, bütün kalbî duygularıyla Allah'ı zikretmelidir. Çünkü zikirde kalp esastır. Hâkikî anlamda gerçekleştirilen zikir neticesinde kişinin manevî mertebeleri artar, ahlâkı güzelleşir ve iyi insanlarla dost olur (Çelebi, 2016: 152).

Ebû İshâk Kâzerûnî'nin açıklamalarında zikirde devamlılığa dikkat çektiği görülmektedir ve sadece yalnızken değil her durumda Allah'ı zikretmek gerektiğini ifade etmektedir. Zikirde dikkat edilmesi gereken esaslardan biri de kalp ve dil birlikteliğinin sağlanmasıdır. Allah'ı hakkıyla zikretmenin bireyden başlayarak topluma uzanan dönüştürücü etkisine de değinilmektedir.

2.4. Zühd

Zühd, lügatte bir şeye meyletmemek, rağbet etmemek, yüz çevirmek, ilgisiz davranmak ve terk etmek manalarına gelir (Kâşânî, 1992: 216). Doğru zühd anlayışında, dünya hayatına tabî bir eğilimi olan insan kalbinin bu eğiliminin inkâr edilmesi değil, onun, “olması gerekene” yönlendirilmesi en sağlıklı yol görülmüştür (Şeker; 2014: 825).

Ebû İshâk Kâzerûnî’ye göre, maddî hayatı temsil eden paraya karşı aşırı muhabbet beslenmemelidir çünkü aşırı muhabbet gözleri kör eder ve manevî hayatı olumsuz etkiler. İnsana düşen, helâl yollardan kazanmak ve kazandığını helâl şeylere harcamaktır. Helâl, insanın cennete, haram ise cehenneme gitmesine vesile olur. Helâl yollar kişiyi daima selâmete ulaştırır (Çelebi, 2016: 166).

Maddeye karşı gösterilen aşırı sevgi, manevî hayatın olumsuz etkilenmesine sebep olabilmektedir. İnsan, kazancını helâl yollardan temin etmeli ve bu kazancını da helâl yollara sarf etmelidir. Helâl kazanç, malın bereketlenmesine de vesile olmaktadır. Ebû İshâk Kâzerûnî’nin açıklamalarında, insanı maddiyat açısından olması gerekene yönlendirdiği ve aşırılıktan uzaklaşmaya teşvik ettiği görülmektedir.

2.5. Havf ve Recâ

Havf, sevilen ve istenilen bir şeyin elden kaçma ihtimali yahut sakınılan bir duruma gelecekte maruz kalma kaygısından kaynaklanır. Recâ da aynı şekilde arzulanan bir şeyin gelecekte elde edilmesi ümidi yahut korkulan tehlikeli bir durumun ortadan kalkması temennisidir (Kuşeyrî, 2000: 93).

Ebû İshâk Kâzerûnî, konuyla ilgili olarak şunları ifade eder: Her kime Hak Teâlâ, muhabbetini müyesser ederse, kendi rızasında kılar ve her kimse ki Hak Teâlâ’dan korkup helâk olsa, kıyâmet gününde emniyeti ve ebedî emniyeti bulur. Her kimin gerçek ümidi Hak Teâlâ’nın rızâsı olursa, Hak Teâlâ ona cemâlini müşâhede etmeyi müyesser eder. (Çelebi, 2016: 154).

Bir kişinin korkusu ve ümidi Allah Teâlâ ve onun rızasını kazanmak olursa o kişi âhirette güvende olur ve Allah Teâlâ’nın cemâlini müşâhede eder. Açıklamalarda muhabbet, havf ve recâ ilişkisine değinildiği de görülmektedir.

Serrâc’ın aktardığı şu söz, havf ve recânın birlikteliğinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır: “Yanında havf bulunmayan her muhabbet afete uğramıştır. Yanında recâ bulunmayan her havf da afete uğramıştır. Yanında havf olmayan recâ da böyledir (Serrâc, 2001: 58).

2.6. Avam-Havas

Havas, genellikle avam karşıtı olarak “seçkin kişiler” anlamında kullanılır. Tasavvufî anlayışta müslümanlar avam ve havas şeklinde iki kategoriye ayrılır. Havas, şer’î yükümlülükler konusunda avamla aynı hükümlere tâbi olup avama uygulanan hükümler onlara da uygulanır.

Ancak havas, nâfile ibadetlere büyük önem vermesi, haram ve mekruh olan şeylerden özenle kaçınması, dinî hayatı en mükemmel şekliyle yaşamaya çalışması sonucunda birtakım özel bilgilere ve hallere sahip olarak avamdan ayrılır. (Uludağ, 1997: 517).

Ebû İshâk Kâzerûnî'ye göre, Hak Teâlâ'nın dünya halkına belâ ve dert vermesi, havasın günahı sebebiyledir. Zira havas selâmette olsa cümle avam emîn olur, âlem nizam bulur ve havas doğru yolu şaşırırsalar, şüpheden çekinmeseler avam onlara tâbî olmakla helâk olur. Hak Teâlâ'ya olan kulluğunu ve salâhını koru asla mahlûkattan korkma (Çelebi, 2016: 160).

Ebû İshâk Kâzerûnî'nin belirtilen ifadelerinde havasın, avam için örnek olma rolüne dikkat çektiği görülmektedir. Havas, güzel ahlâk konusunda diğer insanlara örnek olması gereken insanlardır. Eğer bu örneklik, olması gereken noktadan uzaksa, diğer insanların zarar görmesine neden olmaktadır. Havastan beklenen, doğruluk yolunda diğer insanlara rehber olmaktır.

2.7. Âlim

Ebû İshâk Kâzerûnî, âlime ilmi sebebiyle saygı göstermenin ve ona hizmet etmenin gerekli olduğunu söyler. Bu, ilme olan değer de bir ifadesidir. Fakat âlim, ilmini dünyalık elde etmek için kullanmamalı ve bu amaçla şöhret sahibi kimselere (padişahlara, beylere) yanaşmamalıdır (Çelebi, 2016: 161).

İslâm Dini'nin üzerinde önemle durduğu konuların başında ilim ve ilme verilen değer gelmektedir. Ebû İshâk Kâzerûnî, ilmin dünyevî bir menfaat için kullanılmasını ve âlimin şöhret ve menfaat için güç sahibi insanlara yönelmemesini tavsiye eder.

2.8. Tevazu

İnsanın nefisini Hakk'ın huzurunda kulluk mevkiine koyması, halka karşı şefkatli olması, kibirli ve gururlu olmaması (Uludağ, 2012: 356) anlamına gelir.

Ebû İshâk Kâzerûnî, güç ve yüksek makam sahibi olmanın sebep olacağı kibre dikkat çeker ve kibirden uzaklaşmak, tevazu sahibi olmak gerektiğini ifade eder. Ayrıca sağlık da insana verilen bir emanettir ve buna güvenmemek gerektiğini de tavsiye eder (Çelebi, 2016: 153).

Kibir duygusu, İslâm ahlâkında yerilen ve kalpte yer verilmemesi gereken duyguların başında gelmektedir. İnsana düşen, güç ve makam sahibiyken tevâzu yolundan ayrılmamaktır. Tevazu, nefsin sahip olduğu kibir duygusunun izale edilmesi neticesinde elde edilir. Kibir duygusunun izalesi için ise nefisle ciddi bir mücadele gerekmektedir.

2.9. İyilik ve Vefâ

Ebû İshâk Kâzerûnî, şunları tavsiye eder: Kötülüğe karşı iyilik edin (Çelebi, 2016: 124). Bu dünyada âhiret için çalışın (Çelebi, 2016: 149). Beğenilmeyen ahlâkî davranışları iyileriyle değiştirin ve iyi ahlâk sahibi olun. Sâlihlerin halleri ve müttakilerin fiilleriyle sıfatlanın (Çelebi, 2016: 159). İyi insanları kendinize rehber edinin. Allah'tan daima hayrı isteyin, size iyilik edene vefâ gösterin, onları hayır dua ile anın (Çelebi, 2016: 163-164).

Ebû İshâk Kâzerûnî'nin söz konusu tavsiyeleri şu şekilde değerlendirilebilir: Yapılan iyiliği unutmamak ve bunun karşılığında yapan kişiye karşı vefâ duygusu göstermek olumlu ahlâkî özelliklerdendir. Yapılan iyilikler, suyun halkaları misali büyüyerek yeni iyiliklere vesile olmaktadır. İnsanda iyilik ve kötülük duygusu bulunmaktadır. Takvâ sahibi, doğru insanlarla bir arada bulunmak, kötü olan özelliklerin iyi olanlarla yer değiştirmesine vesile olmaktadır. Kiminle dost ve arkadaş olunduğu, kimin örnek alındığı insan hayatında belirleyici noktalardan biridir. İnsan, kalbini, hayrı istemeye alıştırmalı ki hayırlı olanla karşılaşsın. Böylece bireyden başlayan iyilik halkası topluma uzanmakta ve toplumun iyi yönde değişim ve gelişimine neden olmaktadır.

Bu tavsiyeler günümüz dünyasına aktarıldığında, gençler üzerinde akran davranışlarının, sosyal medyanın etkin olduğu ergenlik döneminde; gerçek veya sanal ortamda, doğru kişilerle arkadaşlık etmek olumlu neticeler vermektedir.

2.10. Cömertlik

Ebû İshâk Kâzerûnî, cimri kişiyle dost olunmamasını ve daima cömert olunmasını tavsiye eder. Cömertlik, diğer insanların sevgisini ve dostluğunu sağlar (Çelebi, 2016: 128). Ayrıca şunu ifade eder. Eli boş olarak şu dört kişinin yanına gitmeyin: Bakmakla yükümlü olduğun kimselerin, hastanın, sûfilerin ve padişahların (Çelebi, 2016: 160).

Ebû İshâk Kâzerûnî, içinde bulunulan toplumu incitmek gerektiğini söyler. Ayrıca yalnız ve gizli-saklı yemek yenilmemesini tavsiye eder (Çelebi, 2016: 139).

Cimrilik, kişinin içinde bulunduğu toplum tarafından kabul görmemesine neden olan davranışlardan biridir. Cömertlik ise toplumun değer verdiği kişi olunmasına vesile olmaktadır. Cömertlik, muhabbete açılan kapılardan biridir. Yalnız değil de başka insanlarla birlikte yemek yenilen sofraya bereketlidir. Ebû İshâk Kâzerûnî'nin tavsiyeleri bu hususta değerlendirilebilir. Ayrıca toplumun değerleriyle uyum sağlamak ve toplumu incitici davranışlarda bulunmamak gerekir.

2.11. İnsana Dair Bazı Özellikler

Mertler üç kısım üzeredir. İlki mert, ikincisi yarı mert, üçüncüsü namerttir. Mert odur ki verip almayan. Yarı mert odur ki hem alan hem de veren. Nâmert odur ki alan ama vermeyen (Çelebi, 2016: 160).

İnsanoğlunu üç halde tecrübe eyle: Bir kişinin her halde iffetine sahip çıkıp çıkmaması, ikincisi öfke halinde kendini saklayıp saklamaması, üçüncüsü, başkasının malının tasarruf hakkına sahip olduğunda gücünü kötüye kullanıp kullanmaması (Çelebi, 2016: 160).

İnsan, çok katmanlı yapıya sahiptir. Ebû İshâk Kâzerûnî, insanın bu yönüne dikkat çekmekte ve insanlar hakkında yargı elde etme noktasında tavsiyelerde bulunmaktadır. İlk açıklamalara göre, insanların “veren el, alan el” olma hususunda değerlendirildiği, onun yaptığı kategoriye göre makbul insanların, başkasına veren ama başkasından almayan kişiler olduğu görülmektedir. İkinci açıklamada ise, iffet, öfkeye karşı sabır ve tasarruf hakkını iyi yönde kullanma noktasında insanları değerlendirdiği müşâhede edilmektedir.

İnsanın, elde ettiği güç karşısında sergilediği tavır karakterini ortaya koymaktadır. Tasavvufun temel mevzularından olan nefse hâkim olabilmek konusu çerçevesinde insanların değerlendirildiği ifade edilebilir.

SONUÇ

Ebû İshâk Kâzerûnî'nin tavsiyeleri ele alındığında, konuların tasavvufi ahlâk çerçevesinde, bireysel ve toplumsal kazanımları sağlayacak ilkelerin olduğu görülmektedir. Bu ilkeler insanın; nefsinin, kalbini, ruhunu disipline etmenin, manevî yönünü geliştirmenin yanı sıra (ibadetler, dua, zikir, zühd gibi) toplumsal hayatı da tanzim etmeye yöneliktir (iyilik, vefâ, cömertlik, tevazu gibi). Ayrıca o gün itibarıyla yaşanan bölgede, insanların ticaretle uğraştığı göz önünde bulundurulduğunda, helâl kazanç, cömertlik, zühd, tevâzu gibi ilkelerin tavsiye edildiği de görülmektedir.

Günümüzde toplumsal değişim ve gelişim sürecini, dinî, ahlâkî ilkelerle dengelemek; geleneksel ve ahlâkî mirası günümüze aktarmak önemli rol oynamaktadır. Toplumsal ahlâkî değerlerde oluşabilecek aşınmanın engellenmesinin yolu, ahlâkî davranışların ön plana çıkarılmasıdır.

KAYNAKÇA

- Algar, Hamid. "Kâzerûnî". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 25/145-146. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Çelebi, Şevkî. Menâkıb-ı Ebû İshâk-ı Kâzerûnî (İnceleme- Metin-Tıpkı Basım). haz. Fatih Bayram. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2016.
- Işıtan, İbrahim. "Sûfîlerin Tevhid Anlayışı ve Boyutları". İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 6/5 (2017), 3203-3227.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. Lisânü'l-'Arab. 6 Cilt. Kahire: Dâru'l-Maârif, 1979.
- Kara, Mustafa. Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010.
- Kâşânî, Abdurrezzâk. Mu'cemu Istılâhâtî's-Sûfiyye. thk. Abdulâl Şahin. Kahire: y.y., 1992.
- Kuşeyrî, Ebû Kâsım Abdülkerîm bin Hevâzin bin Abdülmelik. er-Risâletü'l-Kuşeyriyye. tahk. Abdülkerîm Atâ. Dimaşk: Mektebetü Ebi Hanife, 2000.
- Özköse, Kadir (ed.). Tasavvuf El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları, 2014.
- Râgıb el-İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal. el-Müfredât. Dimaşk: Daru'l-Kalem, 2000.
- Serrâc, Ebû Nasr Tûsî. el-Luma. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 2001.
- Şeker, Mehmet. "Tasavvuf Geleneğinde Kâmil Zühdün İki Temel Parametresi: Mârifet ve Rıza". İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 3/4 (2014), 824-839.
- Uludağ, Süleyman. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012.
- Uludağ, Süleyman. "Havas". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 16/517. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.